

актуалізації виявлено у сфері творчості і захоплень та сфері саморозвитку і самовдосконалення. Ми усвідомлюємо попередній характер наведених даних і необхідність подальших розвідок у з'ясуванні взаємозумовленості прагнення особистості до реалізації своєї самості і розширення її життєвого простору.

Список використаних джерел

1. Василюк Ф. Е. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций). — М., 1984. — 200с.
2. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. — М.: Смысл, 2007. — 511с.
3. Соціально-психологічні засади становлення екологічно орієнтованого способу життя особистості: монографія / Ю.М.Швалб, О.Л.Вернік, О.О.Вовчик-Блакитна, О.В.Рудоміно-Дусятська [та ін.]; за ред. Ю.М.Швалба. — Київ: Педагогічна думка, 2015. — 216с.
4. Тітов І. Особистісне становлення дитини: суб'єктний вимір: монографія / Іван Тітов, Ольга Кравченко, Людмила Москаленко; за ред. І.Г.Тітова. — К.: ВЦ «Академія», 2015. — 152с.

Лобач О. О., к. п. н., доцент
Полтавський національний
педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
(м. Полтава)

ЕМОЦІЙНИЙ ВЕКТОР ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ПІДЛІТКІВ

Сучасна педагогіка ґрунтується на особистісно-орієнтованому підході, спрямованому на включення освітньої діяльності в життєвий світ, життєвий простір особистості, щоб стати не самоціллю, а засобом реалізації її творчих устремлінь у процесі саморозвитку, самовизначення, життєтворчості. «Якщо людина – креативна істота, – пише Т. Титаренко, – якщо вона має сутнісну здатність творити, створювати, то створює передусім світ, у якому живе. Вона сміливо будує власний універсум, свою невеличку затишну планету, про яку розповідав маленький принц у казці А. Сент-Екзюпері. Цей світ у всій його унікальній своєрідності забезпечує людині таке важливе переживання справжньої суб'єктності» [1, с. 68].

Теоретичні основи феномену життєвого простору розроблено у працях К. Абульханової-Славської, А. Адлера, Е. Берна, К. Левіна, П. Сорокіна, С. Рубінштейна, Т. Титаренко, Д. Фельдштейна, Ю. Швалба та ін.; його окремі аспекти розглядали Б. Ананьєв, Л. Анциферова, О. Баришева, Ш. Бюлер, Ю. Гончаренко, Ф. Зімбардо, В. Моргун, Т. Тищенко та ін.; емоційну сферу особистості досліджували Л. Аболін, Г. Бреслав, Ф. Василюк, Л. Виготський, В. Вілюнас, Б. Додонов, О. Запорожець, О. Лутошкін, Л. Славіна, Л. Стрелкова, О. Чебикін, П. Якобсон та баг. ін.

Мета повідомлення – презентація результатів «пілотажного» дослідження емоційної спрямованості підлітків, яка, на нашу думку, визначає емоційний вектор життєвого простору особистості.

Т. Титаренко простежила історіогенез наукових поглядів на життєвий простір особистості [1, с. 50-56], Ю. Гончаренко проаналізувала різні тлумачення обговорюваного поняття провідними вітчизняними та зарубіжними вченими [2]. За робочу дефініцію ми прийняли визначення Ю. Швалба, який вважає, що життєвий простір – це «місце докладання зусиль людини, скерованих на осмислену й цілеспрямовану зміну умов власного існування» [цит. за 2, с. 133]. Вчені наголошують, що сутнісними характеристиками життєвого простору є значущість, смисл, цінність [3], взаємини та ставлення [1], які тісно пов'язані з емоційною сферою людини.

Одним із найважливіших чинників, що визначає загальну атмосферу життєвого простору особистості, на наш погляд, є її емоційна спрямованість як потреба в емоційному насиченні, прагнення до певних переживань, які вмотивовують життєві вибори – зважені, свідомі, самостійні рішення, що накреслюють стратегію життєтворчості.

Типи загальної емоційної спрямованості виокремив Б. Додонов, як-от: альтруїстична (переживання, викликані потребою в допомозі іншим людям); комунікативна (спілкування); глорична (від лат. «слава», емоції, що виникають на основі прагнення завоювати визнання); праксична (почуття, пов'язані з діяльністю); пугнічна (від лат. «боротьба», визначається потребою в гострих почуттях, подоланні небезпеки); романтична (прагнення до незвичайного, таємничого, очікування чогось світлого, доброго); гностична (від гр. «знання», викликані потребою в пізнанні); естетична (жадоба краси та гармонії); гедоністична (гр. «насолада», «задоволення»); акізитивна (від фр. «надбання», породжуються інтересом до накопичення, володіння) [4].

Відомо, що глибина емоційного світу відкривається в підлітковому віці, що й зумовило вибір учасників дослідження. В «пілотажному» експерименті взяли участь 260 учнів 5-7 класів закладів середньої освіти м. Полтави, з них 124 дівчинки та 136 хлопчиків.

Для діагностики емоційної спрямованості підлітків ми використали анкету закритого типу Б. Додонова [4]. Результати анкетування ранжували за всією вибіркою задля визначення найбільш значущих емоційних уподобань школярів «перехідного» віку, а також проаналізували відповіді хлопчиків і дівчат, щоб виявити відповідні гендерні відмінності (таблиця 1).

Таблиця 1

Емоційна спрямованість особистості підлітків

№	Типи емоційної спрямованості	Кількість виборів у %
1.	Гедоністичні	23,5
2.	Комунікативні	16,0
3.	Альтруїстичні	12,8
4.	Глоричні	12,8

5.	Практичні	12,8
6.	Путнічні	8,2
7.	Гностичні	4,1
8.	Естетичні	3,5
9.	Романтичні	3,5
10.	Акізитивні	2,8

Із таблиці № 1 видно, що в підлітків найбільш виражена гедоністична емоційна спрямованість (23,5%), потім – комунікативна (16,0); рівноправні позиції мають альтруїстичні, практичні й глоричні емоції (на кожен припадає по 12,8%), на четвертій сходинці путнічні переживання (8,2%). Найбільш неприємними для підлітків є акізитивні емоції (2,8%), викликані жагою до накопичення речей, задоволення матеріальних потреб, що радує в наш прагматичний вік. Ймовірно, учні 5-7 класів ще не переймаються матеріальними проблемами, які задовольняють дорослі. Проте високі емоції, пов'язані із пізнанням Істини (гностичні – 4,1%) і Краси (естетичні – 3,5%), а також романтичні переживання (3,5%) мало привертають увагу учнів.

Аналіз гендерних відмінностей емоційної спрямованості підлітків (таблиця 2) свідчить, що у хлопців порівняно з дівчатами переважає путнічна емоційна спрямованість (відповідно – 7,3% і 0,9%), дещо вища гедоністична (13,6% і 9,9%) і глорична (7,3% і 5,5%), що повною мірою відповідає гендерним особливостям. Серед дівчат домінують альтруїсти (відповідно 9,2% і 3,6%), дещо більш виражені гностичні (3,4% порівняно з 0,7), комунікативні (8,7% і 7,3%), романтичні та естетичні (2,8% і 0,7%) переживання. Гендерних розбіжностей серед дівчат і хлопців із практичною (по 6,4%) та акізитивною (по 1,4%) спрямованістю не виявлено.

Таблиця 2

Гендерні відмінності емоційної спрямованості особистості підлітків

№	Типи емоційної спрямованості	Емоційна спрямованість хлопців	Емоційна спрямованість дівчат
1.	Гедоністична	13,6	9,9
2.	Комунікативна	7,3	8,7
3.	Практична	6,4	6,4
4.	Альтруїстична	3,6	9,2
5.	Глорична	7,3	5,5
6.	Путнічна	7,3	0,9
7.	Гностична	0,7	3,4

8.	Романтична	0,7	2,8
9.	Естетична	0,7	2,8
10.	Акзитивна	1,4	1,4

Отже, життєвий простір підлітка ґрунтується переважно на фундаменті гедоністичних емоцій, які визначають прагнення до насолоди, задоволення, комфорту. Як засвідчують результати анкетування, предметом переживання учнів є взаємини з однолітками (спілкування, самоствердження в соціальній групі, взаємодопомога, спільна діяльність), що відповідає висновкам інших психологічних досліджень. На жаль, емоційний вектор життєвого простору не визначається пізнавальними інтересами, естетичними почуттями й мрією про втілення високих ідеалів, що має складати зміст навчання й виховання учнів 5-7 класів закладів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – Київ: ДП Спец. вид-во «Либідь», 2003. – 376 с.
2. Гончаренко Ю. В. Вивчення життєвого простору особистості: філософсько-психологічний аспект // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки. Вип. 1, том 1. 2016. – С. 130-134.
3. Барышева Е. И. Соотношение понятий стиль жизни и субъективное жизненное пространство // Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова. Серия. Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокинетика. Том 21, № 3. 2015. С. 73-78.
4. Додонов Б. И. Эмоция как ценность. – Москва: Политиздат, 1978. – 272 с.

Мохірева Ю. А., к. п. н., доцент,
Полтавський національний
педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
(м. Полтава)

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

Важливою проблемою сучасної педагогіки образотворчого мистецтва є формування справжнього митця-громадянина, розвиток особистості у гармонії зі світовою культурою, врахування національних традицій, інноваційна діяльність. Нині на теренах України триває утвердження культури молодій українській держави, культури усвідомлення відповідальності особистості за народ, націю, землю, на якій ми живемо.

«Сутністю культури, її рушійною силою й метою, які б змісти не вкласти у це поняття (розвиток мови, літератури і мистецтва, побудова громадянського суспільства чи демократичної держави тощо), є розгортання